

Stavangerska deklaracija o budućnosti čitanja

Živimo u razdoblju brze i sveobuhvatne digitalizacije. Digitalne tehnologije nude goleme mogućnosti s obzirom na stvaranje, pristupanje, pohranjivanje i plasiranje informacija, dovodeći pritom u pitanje stoljećima stjecane čitateljske navike. Tijekom posljednje četiri godine dvjestotinjak znanstvenika koji se diljem Europe bave problematikom čitanja, nakladništva i književnosti zajednički je istraživalo utjecaj digitalizacije na čitateljske navike.

Čitanje s papira i čitanje sa zaslona uvjetuju različite načine razumijevanja sadržaja. Današnje hibridno okruženje papira i zaslona nameće potrebu maksimaliziranja koristi i jednog i drugog, i to za sve svrhe i sve generacije čitatelja.

Istraživanja dokazuju da je papir (odnosno tiskana knjiga) i dalje preferirani medij za čitanje dugih konzistentnih tekstova, posebice kada je riječ o dubinskom razumijevanju i pamćenju pročitanog, podjednako kao i kada je riječ o čitanju zahtjevnih i opsežnih informacijskih tekstova.

Koristi od čitanja takvih zahtjevnih i opsežnih tekstova neprocjenjive su za niz kognitivnih vještina poput bolje koncentracije, razvijenih leksičkih kompetencija i dobrog pamćenja. Stoga je važno da među sve brojnijim čitateljskim praksama čuvamo i potičemo čitanje upravo takvih tekstova. Usto, budući da će uporaba zaslona i digitalnih tehnologija rasti, rast će i izazov iznalaska načina za olakšavanje dubinskog čitanja kompleksnih tekstova u mrežnom – zaslonskom – okruženju.

Ključne spoznaje:

- **Individualne predispozicije te vještine i mogućnosti učenika formiraju specifičan obrazovni kontekst u kojem sam učenik razvija sposobnost učenja iz digitalnih ili tiskanih obrazovnih sadržaja.**
- **Digitalizirani tekst nudi iznimne mogućnosti personalizirane prezentacije obrazovnih sadržaja u skladu s individualnim sklonostima i potrebama. Dobrobiti za učenje i motivaciju razvidne su u onim slučajevima u kojima je čitanje s digitalnog medija smješteno u pažljivo osmišljen ambijent – kojem je u središtu upravo sam čitatelj.**
- **Digitalno je okruženje izazov. Čitatelji su skloniji precijeniti vlastite kognitivne sposobnosti kada čitaju digitalne tekstove (u odnosu na tiskane), posebice u nedostatku vremena koji rezultira površnim pregledavanjem teksta nauštrb koncentriranog čitanja.**
- **Metaanaliza 54 znanstvena rada s više od 170 000 ispitanika dokazala je da je razumijevanje kompleksnih i opsežnih informacijskih tekstova kvalitetnije u slučaju čitanja s papira nego sa zaslona, posebice kad čitatelji nemaju previše vremena. U slučaju književnih tekstova takve razlike nisu uočene.**
- **Suprotno očekivanjima o razumijevanju teksta kod digitalnih urođenika, inferiornost zaslona u odnosu na papir tijekom vremena sve je izraženija, bez obzira na dob ili razinu iskustva s digitalnim medijima.**
- **Utjelovljena kognicija (način na koji primjerice nešto učimo i koristimo ovisi o karakteristikama cijelog tijela) može povećati razlike između razumijevanja i pamćenja sadržaja čitanih s papira i onih čitanih sa zaslona. Čitatelji, nastavnici, pa i sami znanstvenici, često previđaju tu činjenicu.**

Navedene se spoznaje podudaraju s otkrićima znanstvenika diljem svijeta te iz njih proizlaze **sljedeće preporuke:**

- **Nužno je sustavno i temeljito empirijski istraživati mogućnosti za poboljšavanje učenja i**

razumijevanja sadržaja – kao i okolnosti koje otežavaju takve mogućnosti – bilo da je riječ o čitanju s tiskanih ili digitalnih medija.

- Učenici trebaju stjecati vještine čitanja književnih i ostalih tekstova s digitalnih uređaja, ali je iznimno važno da škole i školske knjižnice i nadalje kontinuirano motiviraju učenike da čitaju tiskane knjige – takvo čitanje mora biti osigurano kroz nastavne kurikulume.
- Nastavnici i ostali stručnjaci uključeni u obrazovne procese moraju osvijestiti činjenicu da ubrzano i nasumično mijenjanje papira i olovke digitalnim tehnologijama u osnovnom obrazovanju nije bez posljedica. Ako se promjena ne popratí brižljivo osmišljenim i izrađenim digitalnim obrazovnim sadržajima i strategijama, ona može postati preprekom u razvoju čitateljskih sposobnosti kod djece i unazaditi razvoj njihova kritičkog mišljenja.
- Potrebno je osmisliti bolje smjernice za implementaciju digitalnih tehnologija, ponajprije u obrazovanju, ali i u širem medijskom okružju. Kad je riječ o obrazovanju, to primjerice podrazumijeva razvoj empirijski testiranih preporuka za pouku u vještinama digitalne pismenosti (selekcija sadržaja, navigacija, vrednovanje, integracija informacija iz digitalnih izvora), a kad je riječ o širem medijskom okružju, to se primjerice odnosi na pravo na pristup informacijama državnih i javnih institucija.
- Nastavnici, znanstvenici, psiholozi i inženjeri moraju zajednički razvijati digitalne alate (i pripadajuću programsku podršku) uvažavajući rezultate znanstvenih istraživanja o stjecanju i recepciji sadržaja iz digitalnih i tiskanih medija te o njihovu utjecaju na čitateljske prakse i navike.
- Buduća istraživanja o digitalnim obrazovnim sadržajima moraju proizlaziti iz suradnje proizvođača tehnološke opreme i istraživača s područja humanističkih i društvenih znanosti koja će ujedno osigurati nepristranu i dokazima potkrijepljenu javnu raspravu o digitalnoj transformaciji.

Teme za daljnja istraživanja

Budući da se uporaba digitalnih sadržaja povećava i u obrazovanju i u životu općenito, raste i važnost pitanja o budućnosti čitanja, književne pedagogije ili trajne vrijednosti pisane komunikacije, poput primjerice sljedećih:

- Koji bi čitatelji i u kojim slučajevima imali najviše koristi od digitalnih tekstova?
- Nasuprot tomu, u kojim područjima učenja i književnog stvaranja treba poticati i zagovarati uporabu tiskanih medija?
- Hoće li tendencije čitanja sa zaslona – fragmentarnost, neusredotočenost i površnost – postati opće navike čitanja svih tekstova, uključujući i tiskane?
- Jesmo li izloženiji lažnim vijestima i predrasudama jer prekomjerno vjerujemo vlastitoj digitalnoj pismenosti?
- Što možemo učiniti da bismo potaknuli pažljivije i usredotočenije iščitavanje pisanih sadržaja općenito, a posebice onih prezentiranih na digitalnim medijima?

Tko smo?

Evolucija čitanja u digitalnom dobu – *Evolution of Reading in the Age of Digitisation* (E-READ) – europski je istraživački projekt u sklopu COST-programa koji okuplja preko 200 stručnjaka s područja čitateljskih navika, nakladništva i književnosti iz cijele Europe, sa zajedničkim ciljem istraživanja utjecaja digitalizacije na čitateljske navike. Naša su istraživanja ponajprije usmjerena na razlike koje čitatelji, ponajprije djeca i mladi, pokazuju čitajući, razumijevajući i usvajajući tekstove prezentirane na tiskanim, odnosno digitalnim medijima. Članovi i dionici projekta sastali su se u norveškom gradu Stavangeru da bi tijekom dva dana, 3. i 4. listopada 2018., saželi ključne spoznaje četverogodišnjih istraživanja i rasprava (2014. – 2018.). Stavangerska deklaracija o budućnosti čitanja rezultat je tog sastanka.

Izvorni engleski tekst Deklaracije dostupan je poveznici <http://ereadcost.eu/stavanger-declaration/>.